

Супервизия в клиничното социално консултиране при деца в криза от развод на родителите

Силвия Крушкова

Supervision of the Clinical Social Counseling for Children in Crisis by Divorcing Parents : The article examines the impact of divorce on child psychology. Focuses mostly on the fact that divorce creates emotional crisis in children for which clinical social consultants must be prepared. Different behavioral problems of children with clinical social consultants who have to deal. It explains what social supervision in clinical practice and clinical social consultants need to use it when working with children in crisis since the divorce of parents. Addressed the problem of parental alienation syndrome who develop children in crisis of divorce on parents and fundamental problems that clinical social consultants should work, especially in emotional terms.

Key words: supervision, divorce, emotional crisis, parental alienation syndrome, support, clinical social work..

ВЪВЕДЕНИЕ

Днес имаме налице купища проучвания в Европейските страни, доказващи, че разводът оказва опустошително въздействие върху психиката на децата преживели раздялата на своите родители. Становището, че това, което е добро за родителите е добро за техните деца силно се опровергава в публичното пространство. Означава ли това, че един цивилизован развод може да бъде по-травмиращ отколкото живот в едно непълноценно и дисфункционално семейство? Така, че въпросът, който излиза на преден план е кое е по-добре за психиката на детето – то да расте сред множество скандали и насилие, но с двама родители или в по-спокойна атмосфера на разведени родители. Това е един от най-често дискутираните въпроси от специалисти, занимаващи се с клинично социално консултиране на деца в криза от развод на родителите. Въпрос, който често е повдиган при работа под супервизия от самите супервизирани специалисти.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В буквален превод супервизия означава поглед отгоре, или мнение на експерт, който „отгоре гледа” или „гледа – върху” начина, по който се изпълнява професионалната дейност, професионалното функциониране на екип или даже на индивид. В практически превод под супервизия се разбира обикновено наблюдение на дейност на хора, т.е. поглед отгоре върху професионалната дейност на хората, върху тази част от дейността, която се изпълнява от човека, не от машина или някакво устройство. Супервизията в клиничната социална работа е средство предлагащо гаранция за качество на всяка социална дейност, където функциите са ясно дефинирани. Супервизията е квалифицирана подкрепа на помагачите, , методически структурирана рефлексия на когнитивно и на емоционално ниво, професионално ориентирано консултиране с две посоки на интерпретация – рационален диалог и психо-терапевтично ориентира методика. Супервизията предлага на социалния работник място за приливиговано слушане. Успоредно с работата си той има възможност да говори, да бъде изслушан, да разсъждава в обстановка на конфиденциалност. [4]

Един от основните проблеми, които клиничните социални работници консултиращи деца в криза от развода на родителите, които поставят пред супервизора е приспособяването на детето към развода, тъй като в перспектива то е свързано с враждебността между родителите. Въпреки че, често аргумента между родителите е резонен и дори очакван в едно семейство, животът на непрекъсната битка и неразрешен конфликт може да засегне дълбоко психиката на детето. Травмиращи събития като кръсъци, побои, скандали или насилие, могат да направят

детето страхливо и прекалено чувствително. Невъзможността на детето да се справи с тези страхове много често води до емоционална нестабилност и необщителност, с които клиничния социален консултант трябва да работи. Деца, чиито родители показват ярост и омраза по-често имат продължителни емоционални и поведенчески проблеми.

По време на супервизия клиничните социални работници, работещи с деца в криза от развод трябва да бъдат запознати с теорията на S. Minuchin за развода – разкриваща фазите на развода, през които преминава всяко едно разпадащо се семейство/приемане на решение за развод, планиране на разпада на семейната система и сепарация/, както и емоциите и поведенческите фази, през които минават децата по време на случващото се. [2]

Първата фаза е периода, през който съзрява конфликта и се стига до решението за развода. През този стадий съпрузите страдат от емоционално отчуждение, той трае различно при отделните семейства, но винаги се преживява тежко от децата. В този момент децата имат най-силна нужда от подкрепа и любов, въпреки че често остават на заден план, тъй като родителите страдат от емоционалното си нарушение и са заети от реорганизиране на новия си живот. За клиничните социални работници е много важно да знаят, че най-травмиращите моменти за децата са два – съобщаване на раздялата и самата раздяла. След това настъпва стадий на приспособяване към новите условия. Установено е, че при някои деца този психичен дискомфорт трае дори 5-10 години. Една от основните причини за това е нестихващата понякога омраза и конфликти между разделените родители, както и постоянния страх, че майката или бащата ще сключат втори и то ще остане на заден план, и ще бъде пренебрегвано за сметка на новия човек. [1]

Установено е, че голяма част от децата, проявяващи девиантно поведение – бягащи от училище, проявяващи арогантно и агресивно поведение спрямо родители, връстници и учители, невротична симптоматика:нощно напикаване, тикове, заеквания са деца от семейства претърпели развод или раздяла на родители. Най-тежките случаи на разстроено детско или юношеско поведение са свързани с отчуждаването на децата от родителите при развода и възникналият продължителен спор за родителски права между двете страни. [2]

Така една от причините на разстроените семейни отношения намериха в синдрома на родителското отчуждаване/parental alienation syndrome – PAS/ и последиците, които той има върху психиката на детето от гледна точка на рисковете за социални умения, загуба на самоконтрол, склонност към импулсивност и присъединяване към лоши компании на връстници, провокиращи алкохолна злоупотреба или наркотици. Супервизираните клинични социални работници трябва да имат предвид, че родителското отчуждаване е създаване на отделна – единична взаимовръзка между детето и единия родител, като се отхвърля другия родител. Напълно отчужденото дете не иска да има никакъв контакт с единия от родителите си и изпитва самонегативни чувства към него, и само позитивни към другия. Това дете изгубва реална представа за чувствата си към двамата си родители. Постоянният характер на конфликта, комбиниран с характерното за него задълбочаване, сериозно уврежда психиката на родителите и психологичното развитие на детето.

Установено е, че между 3 и 10 години детето е особено уязвимо, защото не може да различава критично и да тълкува несъответствието между това, което му се казва и разказва, и това, което то самото възприема. Измислените опасности и твърдения на единият родител за другия лишават детето от доверие в собствените му възприятия. То е принудено да се откаже от проверка на реалността както и от собствените си усещания за нея и да се довери на родителя, който се грижи за него и го обича. То възприема манипулативните истории на обичания от него родител, за да не го загуби. В психиката на детето се получават механизми на разделяне на

реални спомени, от насаден спомен. Страхът от загуба е другият аспект, разводът оказва върху емоционалното състояние на децата и който клиничните социални работници работещи под супервизия споделят. Поради необходимостта от защита и зависимост детето се опира на този родител, с когото живее. Колкото е по-малко детето, толкова по-бързо то взема страна, така се освобождава от конфликта на лоялността. [3]

Когато обаче детето е по-голямо и особено в тийнейджърска възраст, то има вече умствени способности да разграничава реалност от фантазии. Конфликтът на реалността е много по-жесток и травмиращ. Развива се силно чувство на вина към родителя, който трябва да бъде отстранен. Получава се следния парадокс – заради собствената си сигурност детето се идентифицира с агресора – отчуждите. В очите на детето той е по-силния родител. Лицето, което постоянно действа срещу другия се подкрепя, защото иначе има опасност самото дете да стане мишена на неговата ярост. С каква симптоматика се сблъскват и трябва да бъдат готови да се сблъскат клиничните социални работници е симптоматиката при PAS: почти пълно избледняване на хубавите спомени и общи преживявания с отхвърления родител. Като, че ли тази част от живота на детето не е съществувала. Отхвърлянето поставя децата в голямо вътрешно напрежение. За своето враждебно поведение децата създават ирационални и абсурдни оправдания. Те много трудно приемат или въобще не приемат разясняването на събитията или коригиране на погрешната информация.

Всяка човешка връзка е амбивалентна – ту обичаш някого, ту в даден момент можеш да изпиташ гняв и яд към него. Връзките между родителите и децата не правят изключения. [3]

При PAS децата нямат никаква двойственост на чувствата – те са еднопосочни. Единият родител е само добър, а другият е само лош. Симптомът на липсващата амбивалентност е важен при диагностиката на състоянието на децата и за по нататъшната терапевтична работа. Този симптом не трябва да изненадва клиничния социален работник при работа с деца в криза при развод на родителите. Другият аспект на този симптом е, че всички преки и по-далечни роднини на отхвърления родител, всички приятели са агресивно отхвърлени със същите абсурдни рационализации. [3]

Детето винаги изтъква, че това е негово лично мнение и то е убедено, че не му е натрапено от никого. То винаги подчертава своята независимост, въпреки че повтаря чужди мнения, оценки и си вярва. В тези моменти при децата отсъства чувството за вина. Те не виждат нищо лошо в това, че отхвърлят и очернят единия родител. Не показват благодарност за финансова подкрепа, за подаръци, приемат го като нещо дължимо им.

Често децата са смазани от караниците, които вече не понасят и искат да спрат, не само по време на същинския развод или същинска раздяла, но и след това, когато двамата родители се срещат именно с режима на лични отношения, който се постановява от съда. От тук произтича и „бягството им“ в по-красиви светове и фантазии. Реакциите на децата и младежите са в зависимост от възрастта и нивото на развитие: смущения в поведението, проблеми с успеха в училище, проблеми в развитието, всичко това трябва да се тълкува като отчаяни опити и апели на засегнатите деца. Тийнейджърите реагират с нарушения в успеха, агресия, протестно поведение спрямо социалните норми, отхвърляне на авторитети. Тази криза обикновено се наслажда върху кризата на възрастта. Последниците от травмирането продължават до зряла възраст. В около 90% от случаите на PAS майките настройват децата срещу бащите, а в 10% - бащите срещу майките. Сред травмиращите събития в живота, раздялата и развода са на второ място след смъртта на близък. Статистиката показва, че при сравнително мирно протичащи

раздели на участниците са им необходими от три до пет години, докато преодолеет кризата. При тежки конфликти разводи травмата може да трае цял живот.

Супервизията в клиничната социална работа с деца в криза от развода на родителите съчетава елементи и от специализираното консултиране и от психотерапията, тъй като тълкуването на проблемите се извършва на две равнища. Така се създават условия за осъзнаване на собственото поведение в професията и свързаните с него чувства, както и за предприемането на конкретни действия за позитивна промяна. Супервизията използва и двата начина на тълкуване, като ги модифицира според основната си цел: да се подобри работната ситуация. [4] Супервизията е опит, преживяване на преминаване от професионалното към личното, тя е мястото, в което клиничния социален консултант може да си даде право на грешка, тя е време за откриване на себе си, тя учи специалистите да си изградят нагласа да откриват. [4]

Тъй като клиничните социални работници консултиращи деца в криза от развод на родителите, срещат трудности в работата си не само със самите клиенти, колеги, институциите като цяло, те по различен начин и в различна степен преживяват:

- Затруднение в поставянето на дистанция между себе си и това, което виждат;
- Негативни чувства, които достигат до страдание или „burn – out“;
- Поява на дисфункционалности, които достигат до конфликти;
- Нужда от нови знания и умения;
- Легитимна нужда от разсъждение върху смисъла на тяхната практика;
- Желание за повишаване на способностите си за анализ и оценка на ситуацииите.

Супервизията в конкретния разглеждан случай позволява на клиничния социален работник консултиращ деца в криза от развода на родителите:

- Да прогресира в конструирането на своята професионална идентичност, да се връща към смисъла на своята професионална дейност;
- Да проверява адекватността между извършваната дейност, общата рамка на мисията и етичните въпроси;
- Да осигури постоянство на използваните методологически средства, да задълбочи и координира познанието;
- Да интегрира необходимото познание в интервенцията и да концептуализира практиката.

Основната цел на супервизията в клиничната социална работа при деца в криза от развод на родителите е повишаване на качеството на работата чрез подобряване на работната ситуация, което включва:

- Професионално развитие на клиничния социален работник, включително личностово развитие;
- Подобряване организацията на работа;
- Подобряване на работната атмосфера, най-вече в емоционален план;
- Нарастване на специфичната компетентност в клиничната социална работа.

Супервизията на клинични социални работници трябва да се предоставя от професионалисти с познание и опит именно в клиничната и социална практика, не само психолози, но за предпочитане клинично ориентирани социални работници. Именно защото супервизията на клиничната социална работа е квалифицирана подкрепа, която едновременно е методическа и емоционално – ориентирана рефлексия е важно супервизорът да подкрепя осмислянето на професионалния опит и отношения в контекста на специфичната професионална интервенция.

Супервизията може да бъде индивидуална, в група и на екип. И индивидуалната и груповата супервизия в клиничната социална работа при деца в криза от развода на родителите са насочени към работа по индивидуални случаи, като особено важно е, че тя има за обект на рефлексия дейността на клиничния социален работник, а не самия случай. При индивидуалната супервизия е важно създаването на доверие и усещане за супервизията като наистина привилегировано пространство на клиничния социален работник. При груповата супервизия имаме допълнителен инструмент за помощ – групата. Тя изисква още едно необходимо умение на супервизора – да разбира груповата динамика, но ефектът на учене се осъществява върху всички участници, което я прави по-ефективна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Влиянието на развода върху личността на децата се подценява сериозно. Със сигурност обаче всички деца преживяват дълбока и трайна травма при развод или раздяла на своите родители. Противно на това, което се твърдеше години наред, влиянието на развода върху детето не се проявява в периодите на детството и юношеството, а в периода на зрелостта. В такива моменти децата имат нужда да бъдат подкрепени не само от своите близки, но се появява нуждата от сериозно професионално клинично социално консултиране за да се преодолее най-вече емоционалната травма и синдрома на родителското отчуждение. Клиничните социални консултанти, които работят с тези деца също по един или друг начин преживяват техните емоции, търсят професионален начин да съдействат на децата за по-добро „чувстване“. Но и самите клинични социални работници имат нужда „от поглед от горе“ или мнение на друг експерт. Идва време на работа под супервизия. Тя помага на клиничните социални консултанти да визуализират комплексността на социалните интервенции, които стават все по-деликатни, видени от различен брой интервенанти към една ситуация.

И не на последно място видно е, че в България нараства нуждата не само от толерантна професионална дискусия за същността, функциите, полето, границите и отговорностите на супервизията в клиничната социална работа, но и от обучени професионалисти по супервизия именно в клиничното социално консултиране на деца в криза от развод на родителите, но и в много други проблематики свързани с емоционално и друг вид малтретиране и неблагоприятно повлияване върху детското развитие.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Cuncaick, J. M. A., Употреба на детето в процеса на раздяла, сп. Lex-Nova, октомври – ноември 2005.
- [2] Gardner, R., The parental alienation syndrome, 1992.
- [3] Goldwater, Le syndrome d'alienation parental, 1991.
- [4] Simone, C., Revue française de service social, 2000.

За контакти:

гл. ас. д-р Силвия Крушкова, Катедра “Обществено здраве и социални дейности”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 0882517554, e-mail: krovshkova@mail.bg

Докладът е рецензиран.